

Erzurum Kent Bütününde Donatı Elemanlarının Kullanımı Üzerine Bir Araştırma⁽¹⁾

Pervin KUŞKUN Hasan YILMAZ

Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, 25240, Erzurum

Geliş Tarihi :21.04.2003

ÖZET: Donatı elemanları, modern kentlerin vazgeçilmez peyzaj elemanlarıdır. Bu araştırma Erzurum kentindeki donatı elemanlarının (kuşatma elemanları, zemin kaplamaları, aydınlatma elemanları, otobüs durakları, telefon kulübeleri, oturma birimleri, vb.) mevcut durumu, yeterliliği, fonksiyon ve estetik (renk, doku, şekil, ölçü) özelliklerinin tespit edilmesi amacıyla, Kent Merkezi, Yenişehir, Yıldızkent ve Dadaşkent semtlerinde yapılmıştır. Araştırma sonucunda donatı elemanlarının genelde yetersiz sayıda, gelişigüzel, fonksiyonunu yerine getiremeyen, kent estetiğine fazla katkıda bulunmayan, bölge karakterine uygun olmayan bir yapı gösterdiği tespit edilmiştir. Donatı elemanlarının kullanımını sosyo-ekonomik yapının yanısıra, iklim şartlarının da etkilediği belirlenmiştir. Kent merkezinde daha çok belirli parklar ve caddelerde, Yenişehir, Yıldızkent ve Dadaşkent'te ise ana akslar boyunca yoğunlaşmıştır. Kent halkının donatı elemanları hakkındaki görüşleri 300 kişi ile rastgele yapılan bire bir standart anketlerle belirlenmiştir. Anketlerin bazı parametreleri istatistiki olarak değerlendirilmiştir. Kentteki donatı elemanları genelde fonksiyon ve estetik açıdan yetersiz olup, elde edilen sonuçlara göre donatı elemanları hakkında önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Donatı elemanı, kentsel dış mekan, kent kimliği, kent estetiği, Erzurum

A Research On The Use Of Outdoor Furniture In The Case Of Erzurum

SUMMARY: Outdoor furnitures are vital landscape elements of modern cities. This study was carried out in Yakutiye, Yenişehir, Yıldızkent and Dadaşkent quarters to determine the present condition, efficiency, function and aesthetic characteristics (color, texture, shape, measurement etc.) of the outdoor furniture (such as surrounding elements, paving, illumination, bus stops, phone cabinets and street furniture etc.). As a result of the study it was determined that the outdoor furnitures are insufficient amount, randomly located, not functioning properly, having not much contribution to the aesthetic appearance and inappropriate to the regional conditions. It was also found that the use of outdoor furniture was affected by not only climatic conditions but also socio-economic structure. They are heavily used in certain streets and parks in the city centre and used in arteries in Yıldızkent, Yenişehir and Dadaşkent quarters. The views of the people were determined through standard questionnaires completed with 300 randomly selected interviewees. Some of the parameters were evaluated statistically. In this study some suggestions were made according to the study results.

Key Words: The outdoor furniture, city outdoor area, city identity, city aesthetics, Erzurum.

GİRİŞ

Kent çok amaçlı olarak sürekli gelişme trendi içerisinde bulunan, birçok fonksiyonu birden bünyesinde taşıyan, formu zaman ve mekan içinde değişik ivmelerle birçok el tarafından oluşturulan bir organizasyondur. Bu bakımdan son formunu hiçbir zaman alamaz ve gelişimi ancak kısmen kontrol edilebilir.

Kuruluşundan başlayarak, insan ve onun bir parçası olduğu doğal ve kültürel çevreyle birlikte var olan kentler, çağımızın değişen gereksinimleri ve güçlü teknolojik müdahaleleri ile hızlı, hazırlıksız ve dramatik bir süreç yaşayarak, yatay ve dikey yönde gelişmektedir. Bu değişim, özellikle insan yapısına aykırı, soğuk, kullanıcıları ile barışık olmayan bir süreç izleyerek, kentleri insan yaşayışı için sosyo-kültürel ve biyolojik anlamda yetersiz bir çevre haline getirmektedir (Yılmaz ve Yılmaz, 1997).

Kentsel dış mekanların insanın günlük yaşamına huzur ve kolaylık verici düzenlemeleri, insana yaşama gücü veren, uyumlu, sağlıklı bir moral ortamı doğurur. Kentsel dekorasyonun canlanmasında kentsel donatı elemanlarının önemli fonksiyonları vardır. Donatı elemanları, insanın kent dokusu içindeki bireysel ve toplumsal yaşamını kolaylaştıran, bireyler arası iletişimi sağlayan,

mekana fonksiyonel ve estetik açıdan belirli bir anlam kazandıran, değişik nitelik ve niceliklerde olan, mekanı tanımlayan ve tamamlayan niteliklerdir, objelerdir. Bu nedenle sadece işlevsel amaçlarla değil, kent peyzajını canlandırıcı etkileri açısından da büyük önem taşımaktadırlar.

Donatı elemanları, kullanıcıların sosyal, kültürel davranış özellikleri, nesneden beklentileri, görsel, estetik değer yargıları ile, çevre düzeni içindeki işlevsel, anlamsal gereklilikleri gibi faktörler altında oluşur ve gelişirler. Kent kimliğine dayanan, onun ayırıcı öğelerinden biri olan ve destekleyen bir sistemin parçası olarak, donatı elemanlarının hem teknik, hem de görsel açıdan kent içinde süreklilik göstermesi zorunludur. Bu süreklilik, salt bir sistemin parçası olduğu için değil, herkes tarafından anlaşılabilir ve kullanılabilir olmayı gerektiren bir 'dil' özelliği taşımasındandır. O halde donatı elemanları için yüklenildikleri işlevsel görevlerin yanı sıra kent kimliği ile ilişkileri açısından, kentin anlamsal, simgesel boyutunu oluşturduklarını söylemek doğru bir yargı olacaktır (Bayrakçı, 1991).

Bu konu ile ilgili pek çok çalışma yapılmıştır.

Matlack ve Prasso (2002), Chicago, Illinois, Los Angeles ve California'daki donatı elemanlarını ve

tesisatlarını tartışmışlardır. Barrett (2001), dış mekan reklam panolarının dayanıklılaştırılması üzerine bir araştırma yapmıştır. 2000 yılında dış mekanlarda yer alan reklamların gelirinde %21.5'lik şaşırtıcı bir artış olduğunu görmüştür. England (1994), görsel kirliliğin azaltılması için yaptığı araştırmada bilinçsizce, yığın halinde kullanılan donatı elemanlarının kentsel mekanlarda görsel kirliliğe neden olduğunu vurgulamıştır. Ramirez (1997), Manhattan ve New York'ta özellikle haber panolarının miktarını belirleyerek, tahribinin nedenlerini araştırmıştır. Fukahori ve Kubota (2002), cadde silüetlerinin gelişiminde tasarım elemanlarının rolünü araştırmışlardır. Peyzaj değerini düşürmeden ve ekonomik olarak kent kalitesini artırmak amacıyla bilgisayar ortamında fotomontajla çeşitli alternatifler üretmişlerdir. Fedrizzi vd. (2002), bahçe mobilyalarının konstrüksiyonunda kullanılan, endüstriyel boyalı çelik ve galvanize çeliğin farklı türleri üzerinde çalışma yapmışlardır. Maddlock (1999), Sydney kentindeki 2000 Yaz Olimpiyatları için yapılan hazırlıkta donatı elemanlarının da üzerinde durularak, yeniden tasarlanmasını tartışmıştır. Nadel (1997), donatı elemanlarının uygun şekilde kullanma ve korunmasının koordine edilmesi amacıyla New York kentinde yapılan kent mobilyaları tasarım yarışmasını irdelemiştir. Johns (2002), donatı elemanlarının bulunduğu kentsel mekanların halkın hareketli olduğu mekanlar olduğunu, ancak Avustralya'daki evsiz insanların otobüs durakları, banklar gibi bazı kent mobilyalarında geceyi geçirdiklerini tespit etmiştir. Paterson (1984), zemin kaplamalarının seçimi, yürüme yollarının planlanması, merdivenler, çevreleme elemanları, oturma birimlerini ele alarak incelemiştir. Giles (1988), peyzaj konstrüksiyonu yöntemleri, teknikleri ve planlanması üzerine bir araştırma yapmıştır. Landphair ve Klatt (1988), aydınlatma endüstrisinin üç kullanım amacına yönelik olarak ışıklandırma ekipmanları ürettiğini belirlemişlerdir. Bu amaçların, kullanım ve güvenlik aydınlatması, alan aydınlatması ve etki aydınlatması olduğunu vurgulamışlardır. Walker (1990), Nelischer (1998) donatı elemanlarının konstrüksiyonunda kullanılan çeşitli materyallerin kullanımı ve karakteristiklerini incelemiştir. Isobe ve Hamamura (2000), yaptıkları çalışmada, kullanılmayan alanların aydınlatılmasının ya da kullanılan alanlarda gereğinden fazla aydınlatma yapılmasının büyük enerji kaybına yol açtığını belirleyip, gereken çözüm önerileri üzerinde durmuşlardır. Woland ve Winterbottom (2000), kent mekanlarında aydınlatmanın fonksiyonlarını araştırmışlardır.

Güney vd. (1996), Seçkin (1997), Başal vd. (1993), Pamay (1971), Uzun (1990), donatı elemanlarını ve donatı elemanlarının konstrüksiyonunda kullanılan yapı materyallerini incelemiştir.

Develioğlu (1991), Kayseri tarihi kent dokusunda, işlevsel ve estetik değerler açısından çok önemli yeri olan donatı elemanlarının yeniden kullanımı, tarihi dokuda değerlendirilmesi ve turizm açısından etkili olabilecek olanakları araştırmıştır. Altuner (1992), peyzaj tasarımı çalışmalarında döşeme ve malzeme kombinasyonlarının bilgisayar yazılımlarından yararlanarak geliştirilmesi üzerine bir araştırma yapmıştır. Derici (1992), oturma elemanları, çöp kutuları, plastik elemanlar, çiçeklikler, aydınlatma elemanları gibi donatıların estetik ve fonksiyonel hedeflere uygun olmayışları ve uyumsuz kompozisyonlarının önemli derecede kirlilik unsuru olabileceklerini belirlemiştir. Cihangiroğlu (1994), çocuk oyun alanları ve özellikle bu alanlarda kullanılan oyun aletlerinde uyulması gereken kriterleri belirlemiştir. Erdoğan (1996), zemin kaplamaları üzerine bir araştırma yapmıştır. Aykut (1997), dış mekan kentsel donatı elemanlarında ahşap malzeme kullanımını Bartın örneğinde incelemiştir. Uluer (1997) peyzaj uygulamalarında sınırlayıcı elemanların kullanımı ve İstanbul çevre düzenlemelerinde sınırlayıcı elemanların araştırmasını yapmıştır. Zülfikar (1998), kent mobilyalarının kullanım ilişkilerini araştırmıştır. Boz ve Beyaztaş (2001), vandalizm üzerine bir araştırma yapmışlardır.

Kimlikli bir kentleşmede amaç, sorun ve gereksinimler çok iyi bilinmelidir. Bu çalışmanın amacı, Erzurum kent bütününde mevcut donatı elemanlarının durumunu ve işlevselliğini tespit etmektir. Özellikle iklime bağlı olarak yapı malzemelerinde ortaya çıkan bozulmaları en aza indirerek hem estetik hem de uzun vadede kullanışlı, işe yarayan çözümler yanında yeni yapılaşma alanlarında görülen çirkin, kent ile uyumsuz, kent karakterini yansıtmayan donatı elemanlarını ortaya çıkarmak, kente özgü bir ürün ortaya koyarak ve kent imajını yükseltmek için öneriler üretmektir. Çalışmanın bir diğer amacı ise kentsel mekanları kullanan her yaş ve her gelir seviyesindeki insanların isteklerini yansıtan, ekolojik değerleri baz alan donatı elemanlarını ortaya koymak, geleneksel ve modern çizgileri bir arada yansıtan mekanlar oluşturmaktır.

MATERYAL ve YÖNTEM

Materyal

Araştırmanın materyalini, Erzurum Merkez, Yenişehir, Yıldızkent ve Dadaşkent semtlerinde bulunan donatı elemanları oluşturmaktadır.

Araştırma alanı, 1/25.000 ölçekli Erzurum Kent Bütünü ve Yakın Çevresi Nazım İmar Planında belirtilen mücavir alan sınırları içinde yer alır. Kentin fiziksel dağılımını incelemek amacıyla 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planları, 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planı, Kent Merkezi, Yenişehir, Yıldızkent, Dadaşkent semtlerinden çekilen fotoğraflar ve anket formları materyal olarak kullanılmıştır.

Yöntem

Çalışmada Etüd, Veri Toplama, Analiz ve Senteze dayalı Peyzaj Araştırma Yöntemleri kullanılmıştır (Yılmaz 1994, Eymirli, 1994, Kaya, 1993).

Çalışmada ilk olark konu ile ilgili literatür taraması yapılmıştır. Kent Merkezi, Yenişehir, Yıldızkent, Dadaşkent'in önemli caddelerinde donatı elemanlarının mevcut durumu yerinde incelenerek tespitler yapılmış, fotoğraflar çekilmiştir. 300 kişi ile karşılıklı görüşülerek Standart Anket Formu uygulanmıştır. Anketlerden alınan sonuçlar yüzdelerle değerlendirilmiş ve grafikler halinde gösterilmiştir. Anket çalışması sonucu elde edilen parametrelerin bir kısmına x^2 bağımlılık testi uygulanmış, testin uygulanmasında Yıldız ve Bircan (1994)'in çalışmasından yararlanılmıştır. Elde edilen veriler doğrultusunda genel bir değerlendirme yapılarak mevcut durum tablo halinde gösterilmiş ve önerilerde bulunulmuştur.

BULGULAR

Bu araştırmada Erzurum kent bütününde donatı elemanları dört ana semtte (Kent merkezi, Yenişehir, Yıldızkent, Dadaşkent) örnekleme yapılarak incelenmiştir. Donatı elemanlarının estetik, fonksiyon, ve sayı yönünden yeterlilikleri belirlenerek, çizelge 1'de ortaya konmuştur.

Kuşatma elemanlarında kullanılan malzeme, inceleme yapılan 4 semtte benzer özellikler göstermektedir. Özellikle son yıllarda yapılan çalışmalarda daha dekoratif duvarlar oluşturulmaktadır. Dadaşkent, Yıldızkent ve bazı resmi kurum bahçelerinde doğal malzeme olan Bayburt taşı, Ankara taşı (andezit) ve Şiran taşı tek başına veya demir paravanlarla estetik ve fonksiyonel olarak kullanılmıştır. Malzeme seçiminde sosyo-ekonomik durumun etkili olduğu tespit edilmiştir. Kuşatma elemanlarını seçerken tercih edilen elemanın hangisi olacağına yönelik yapılan değerlendirmede deneklerin %9'unun duvar, %3'ünün paravan, %6'sının duvar+paravan, %47'sinin yeşil çit, %23'ünün ahşap parmaklık ve %12'sinin ise demir parmaklık tercih ettikleri belirlenmiştir.

Kentin tümünde zemin kaplamaları değerlendirildiğinde farklı elemanların kullanıldığı ortaya çıkmaktadır. Kent merkezinde son yıllarda daha çok modern ve kent ekosistemine uygun malzeme kullanımına doğru gidilmekte iken, diğer alanlarda daha çok kısa vadeli çözüm olarak ortaya çıkan döşeme elemanları ağırlık kazanmaktadır. Bununla beraber özellikle bazı müstakil evlerde kaliteli malzeme kullanılmıştır. Kent parklarında, gerek yollarda gerekse teras, çocuk oyun alanı vb. gibi yerlerde kent karakteri ve kullanıcıya uygun malzeme seçilmemiştir.

Kentte aydınlatma elemanlarının estetik, işlev ve miktar bakımından yetersiz olduğu belirlenmiştir. Havuzbaşı ve Üniversite kavşağı gibi belirli birkaç nokta dışında aydınlatma elemanları yetersizdir. Mevcutların büyük bir kısmının tahribata uğramış olduğu görülmektedir.

Kent genelinde son yıllarda çiçeğe verilen önem artmış, ancak çiçekler kaplardan çok parterlerde kullanılmıştır. Bitki kaplarına çoğunlukla kent merkezinde rastlanmaktadır.

Kentte çok sayıda oturma birimi mevcut olup, bunların büyük bölümü çeşitli bankaların ve firmaların reklamını taşıyan banklardan oluşmaktadır. Kentte fonksiyonel ve estetik amaçlara uygun oturma birimlerinin sayısı azdır. Oturma birimlerinin büyük bölümünün kendi aralarında ve diğer donatı elemanları ile uyum içinde olmadığı görülmektedir. Nitekim yapılan anket çalışmasın da görüşülen kişilerden %12'si çevresindeki çöp kutularını görsel ve işlevsel açıdan yeterli bulurken, %82'lik bir kesim yetersiz olduğunu söylemiş, %6'sı ise kararsız kalmıştır.

Kent genelinde estetik görümlü çöp kutularının yanında oldukça bakımsız olanları da mevcuttur. Havuzbaşında bulunan beton çöp kutuları Erzurum'daki en iyi örneklerdendir. Parklarda genellikle paslanmış, bozuk görüntüler sergileyen çöp kutularına rastlanmıştır. Üniversite kampüsünde yer alan ferforje çöp kutuları dikkate değerdir. Bununla beraber kent merkezinde özellikle yoğun yerleşim alanlarında çöp kutularının miktar bakımından yeterli olmadığı tespit edilmiştir.

Erzurum kentinde 75'i kapalı olmak üzere toplam 450 adet otobüs durağı mevcuttur. Kapalı duraklar metal, cam-çelik ve fiberglass olmak üzere üç değişik malzeme ile yapılmıştır. Bunların yanında kentin muhtelif yerlerinde çok sayıda açık durak mevcuttur. Deneklerden kentteki otobüs duraklarını estetik ve fonksiyonel açıdan ve miktar bakımından yeterli bulanların oranı %27, yetersiz bulanlar %59, kararsız kalanlar %14'dür.

Kentte 36 adet damperli cam kabin, 39 adet sac kabin, 21 adet ikili ayaklı cam kabin, 104 adet ikili ayaklı ve duvar tipi akustik kabin, 7 adet duvar tipi fiberglass kabin olmak üzere toplam 207 adet telefon kabini bulunmaktadır (Anonim 2002). Kabinlerin büyük bölümü kent merkezinde yoğunlaşmıştır. Diğer semtlerde ise sayının yetersiz olduğu tespit edilmiştir.

Erzurum'da toplam 47 adet reklam panosu vardır. Ayrıca refüjlerde, kaldırımlarda ve otobüs durakları üzerinde konumlandırılmış ışıklı ve ışısız çok sayıda reklam panosu bulunmaktadır. Reklam panolarının oldukça bakımsız olduğu, hemen hepsinin paslandığı belirlenmiştir.

Çizelge 1. Araştırma alanında donatı elemanlarının fonksiyon, estetik ve sayı yönünden yeterlilikleri

Donatı elemanları	Kent Merkezi			Yenişehir			Yıldızkent			Dadaşkent		
	Estetik	Fonksiyon	Sayı	Estetik	Fonksiyon	Sayı	Estetik	Fonksiyon	Sayı	Estetik	Fonksiyon	Sayı
Kuşatma elemanları	+	+	+	-	++	++	+	++	++	+	++	+
Zemin kaplamaları	++	++	+	-	-	+	-	-	-	-	+	-
Aydınlatma elemanları	+	+	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-
Bitki kapları	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Oturma birimleri	+	+	+	+	-	++	-	-	-	-	-	-
Çöp kutuları	+	++	+	-	++	++	-	+	+	-	+	+
Otobüs durakları	++	+	+	+	++	+	-	-	-	-	++	+
Telefon kabinleri	++	+	+	+	+	+	-	-	-	+	+	+
Reklam panoları	+	+	++	-	+	++	-	-	-	-	+	+
Oyun elemanları	+	++	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-
Su ögesi	++	++	++	+	++	++	+	-	-	+	+	-
Heykel ve plastikler	++	++	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

- Çok yetersiz, + Kısmen yeterli, ++ Yeterli

Kentte oyun elemanları yeterli sayıda değildir. Yer yer yapay kombine elemanları kullanılmıştır. Deneklerden çevresindeki oyun alanlarındaki oyun elemanlarının yeterli olduğunu düşünenler %9, yeterli olmadığını düşünenler %91'lik bir orana sahiptir.

Erzurum kentinde, son yıllarda suyun kullanımının arttığı, buna bağlı şelale ve değişik figürlerin yapay malzemeden seçilmesi sonucu bazı alanlarda oldukça çirkin görünüm sergilendiği ve monotonluğa neden olduğu görülmektedir. Özellikle su ve kıyısında doğal malzeme kullanımı son derece sınırlıdır.

Erzurum kentinin heykel ve plastikler yönünden fakir bir kent olduğunu söylenebilir. Kent merkezindeki sayılı mekanlar dışında kentte heykel ve plastiklere rastlamak neredeyse imkansızdır. Mevcut plastikler tarihi nitelikteki objelerdir. Deneklerden, parklar, bahçeler ve diğer kentsel mekanlarda heykel ve plastiklerin eksikliğini hissedenlerin oranı %60, eksikliğini hissetmediğini düşünenlerin oranı ise %40'tır.

TARTIŞMA

Kent insanı, yaşamının her bölümünde kentsel mekanları kullanmak zorundadır. İnsanların bu kentsel mekanları en iyi şekilde kullanabilmesi, ancak estetik ve fonksiyonel olarak uygun ve yeterli donatı elemanlarının varlığı ile mümkün olmaktadır. Donatı elemanları insanların sadece ihtiyacını karşılamakla kalmaz, aynı zamanda psikolojilerini de etkiler. Ancak günümüzde kentlerde her yönden kullanışlı donatı elemanlarını görmek neredeyse imkansızdır.

Genel olarak bakıldığında Erzurum kentinde donatı elemanları bakımından en yeterli yerin kent merkezi olduğu belirlenmiştir. Nitekim yapılan anket çalışması ile de aynı sonuca varılmıştır. En yetersiz yerin ise Yıldızkent semtinin olduğu görülmektedir. Bunun nedeni, bu semtin yeni yapılaşma sürecinde olmasıdır.

Kentte kuşatma elemanları, gölgeleme, perdeleme, mahremiyet, korunma gibi fonksiyonel amaçlarla kullanılmakta olup, estetik yönü çoğu zaman geri plana atılmıştır. Kuşatma elemanı olarak yoğun bir şekilde moloz taş duvarlar kullanılmıştır. Bu duvarların arka kısmında bitkilendirme yapılırsa da katı bir görüntü ortaya çıkmasına engel olunamamaktadır.

Çevre bilincinin artmasına bağlı olarak oluşturulacak yeşil çitlerin kısa bir sürede, ekonomik olarak yeşil bir duvar oluşturması için uygun bitki türleri seçilmelidir. Fazla yer işgal etmeyen, budamaya dayanıklı gösterişli, hızlı büyüyen, zehirli bir aksam içermeyen bitkiler seçilmelidir. Bu amaçla kullanılacak bitkiler

şunlardır; *Ribes aureum* (Frenk üzümü), *Ribes petrium* (Frenk üzümü), *Spirea vanhouttei* (Keçi sakalı), *Berberis thunbergii* (Kadın tuzluğu), *Lonicera tatarica* (Hanımeli), *Thuja orientalis* (Doğu mazısı), *Syringa vulgaris* (Leylak). Yeşil kuşatma elemanları tek başına yapılacağı gibi tel kafesler veya demir paravanlarla da desteklenebilir.

Kent merkezinde bahçeli konutların sayısı az olmasına rağmen mevcut bahçeli alanlarda da kuşatma elemanları sadece fonksiyonel amaçlarla kullanılmıştır. Yapılan anket çalışmasında da insanlar, donatı elemanlarında en başta (%81) estetik ve fonksiyonun bir arada olması gerektiğini vurgularken, uygulamalarda estetik arka planda kalmıştır.

Bölge, Tercan taşı, Bayburt taşı, Narman taşı, Kayrak taşı, Şiran taşı gibi çok değerli, gerek zemin kaplamasında, gerekse yapı yüzeylerinde kullanılmaya son derece uygun, zengin doğal kaynaklara sahip olmasına rağmen, bu imkanlardan yeterince yararlanılmadığı tespit edilmiştir. Şüphesiz materyal seçimini sosyo-ekonomik yapı da son derece etkilemektedir. Modern ve pahalı malzemenin daha çok gelir seviyesi yüksek evlerde tercih edilmesi, bu görüşü doğrulamaktadır. Nitekim gelir seviyesine bağlı olarak, kuşatma elemanlarının seçimi χ^2 testi sonuçlarına göre önemli bulunmuştur. Bir başka ifade ile gelir seviyesi değiştikçe, kuşatma elemanları seçimi de değişmektedir.

Erzurum kenti oldukça sert bir iklime sahiptir. İklim donatı elemanlarının seçimini ve kullanımını sınırlandırmakta, yanlış kullanılan malzemenin ömrünü ve kullanılabilirliğini kısıtlamaktadır. Bu anlamda kısa ve ucuz çözüm önerileri, her yıl yenilenen kaldırım ve caddeler, kaynak sarfiyatı yanı sıra, ulaşımın engellenmesi, gürültü, toz, prestij kaybı, iş gücünün boşa gitmesi gibi olumsuzlukları da beraberinde getirmektedir. Kentte gece ile gündüz arasında 20°C sıcaklık farkı olması, yılın büyük çoğunluğunda don olaylarının görülmesi, buzlanma vs. kullanılacak canlı ve cansız malzemenin seçiminde iklimi ön plana çıkartmaktadır. Bu bakımdan halkın sosyo-ekonomik yapısının yanı sıra, kent ekosistemine uyuşan, kent estetiği ile kent imajını güçlendiren malzeme seçimi modern kentler için gereklidir.

Öztan (2000)'a göre demir işçiliği Türkler'in geleneksel sanatıdır. Ancak Erzurum kentinde sayılı örnekler dışında demir işçiliğinin fazlaca kullanılmadığı görülmektedir.

Erzurum kentinde aydınlatma elemanlarının amacına uygun, işlevli ve estetik olarak kullanılmadığı tespit edilmiştir. Yer yer hiç aydınlatma yapılmamış alanlara rastlanmaktadır. Bilindiği üzere aydınlatmanın en önemli

amaçlarından birisi de güvenliği sağlamaktır. Hiç aydınlatma yapılmaması ya da düşük düzeydeki aydınlatma, güvenlik açısından önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tarihi çevrelerin gece aydınlatılması yeterince yapılamamakta, kullanılan armatürler tarihi doku ile uyuşmamaktadır. Bu bakımdan tarihi çevre aydınlatması ile sokak ve kent parklarının aydınlatması ayrı ayrı planlanmalıdır.

Dekoratif bitki kasaları özellikle kent merkezinde yer almaktadır. Bu tür çiçeklikler kentin muhtelif bölgelerinde yaygınlaştırılmalıdır. Erzurum kentinde son yıllarda oluşturulan çiçek parterleri de kent imajını olumlu yönde etkilemektedir.

Çöp kutuları tüm kentsel mekanlarda bulunması zorunlu donatılardır. Mekanlarda mümkün olduğu kadar gizlenmeli, fonksiyon yanında estetiğe de önem verilmelidir. Erzurum kentinde bu kriterlere uygun çöp kutularına rastlamak mümkündür. Ancak kent bütününde çöp kutularının miktar ve işlev bakımından yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır.

Uzun (1997)'a göre kent merkezine doğru işyeri yoğunluğu artacağından bu kesimde duraklar arasındaki mesafe az olmalıdır. Her otobüs durağının belirli bir sahaya hizmet ettiği kabul edilirse, bu alanın merkezdeki genişliği iki tarafa doğru 300-600m arasında alınabilmektedir. Erzurum kent bütününde duraklar arasındaki ortalama mesafe yaklaşık 500-600m'dir ve verilen kritere uyum göstermektedir. Otobüs duraklarında kullanılan malzeme değişik yapı ve renkte olup, kent karakterini yansıtmayacak özellikten uzaktır. Sadece iklimi kontrol amacıyla oluşturulan bu alanlar kent estetiği içinde çevre peyzajı ile uyumlu hale getirilmelidir.

Erzurum'da reklam panoları genellikle kendi işlevlerini yerine getirmekten uzak, birer kirlilik unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Billboardların paslanmış görünümü, kent imajını olumsuz yönde etkilemektedir. Refüjlerde kullanılan reklam panoları hava kirliliği nedeni ile zarar görmüştür.

Kent parkları veya mahalle parkları içerisinde yer alan çocuk oyun elemanları yeterli sayıda değildir. Mahalle ölçeğine eşit dağılmayan bu elemanlar son yıllarda bazı büyük kent parklarında yapay kombine oyun aletleri ile zenginleştirilmiştir. Çocuk oyun elemanları mahalle ölçeğine kadar giderek her semtte yaygınlaştırılmalı, çeşmesinden wc'sine kadar diğer kullanımlarla beraber düşünülmelidir. Şüphesiz engelli çocuk ve gençler için de öncelikle kent ölçeğinde daha sonra mahallelerde çocuk oyun alanı kompleksleri düşünülmelidir. Kentsel çevredeki bütün fiziki tasarımlarda engelliler göz önüne alınmalıdır.

Erzurum kentinde aktif ve pasif su yüzeyleri yakın bir zamana kadar birkaç alanda oluşturulan küçük havuzlardan ibaret olarak kalmıştır. Bu gün özellikle durgun ve hareketli su yüzeyleri kent meydanlarından kent parklarına, büyük kooperatif bahçelerinden ev bahçelerine kadar değişik ölçü, form ve dokularda insan hayatına girmiştir. Bu hızlı gelişim ve olumlu bazı çalışmaların yanı sıra gereksiz su yüzeyleri de oluşturulmuştur. Özellikle yapay kaya benzeri malzeme ile oluşturulan su yüzeyleri ve şelaleler estetikten uzak ve monoton yapıdadır.

Nitekim Öztan ve Çalık (2000) suyun işlevsel estetik ve rekreasyonel kullanımlar için kentsel mekanlarda vazgeçilmez peyzaj öğelerinden birisi olduğunu vurgulamakta ve bu alanların tasarımında değişik faktörlerin etkisi olduğunu belirtmektedir.

Erzurum kentinde heykel ve plastik öğelerin dayanıklı malzeme kullanıldığı için oldukça bakımlı olduğu ve güzel görünüm sergilediği görülmektedir. Ancak miktar bakımından oldukça yetersizdir. Bu elemanların yanında modern heykel ve plastiklere de yer verilmesi kent estetiği bakımından önemlidir. Kent kimliğini ve karakterini yansıtmayacak plastik objeler ile kent meydanları veya parkları daha estetik bir hale getirilebilir.

Yapılan anket çalışmasında halkın donatı elemanları konusunda duyarlı oldukları tespit edilmiştir. Ankete katılanların büyük bir çoğunluğu donatı elemanlarının yetersizliğini, kent için gerekli olduklarını ve bunların korunması ve geliştirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Erzurum kentinde son yıllarda donatı elemanlarının kullanımı ve çeşitliliğinde bir takım olumlu gelişmeler belirlenmiştir. Bununla beraber birçok alanda donatı elemanlarının seçiminde ve uygulanmasında kent karakterini yansıtmayan, çevre ile uyumsuz, kullanışsız, soğuk, fonksiyonel kullanımı ön planda olan çalışmalar olduğu belirlenmiştir.

Planlama çalışmalarından, tasarım, uygulama ve kontrol aşamasına kadar geçen süreçte doğal ve kültürel faktörler mutlaka göz önüne alınmalıdır. Başal vd. (1993)'nin belirttiği üzere donatı elemanları, kent disiplini, kent bütünlüğüne yönelik görsel, simgesel işlevler taşımalı, mekan kolay algılanmalı, ekonomik olmalı ve her şeyden önemlisi iklim, mimari ve tarihsel çevreyle uyum içinde olmalıdır.

Eğitim kurumlarının yanı sıra, sivil toplum örgütleri ve yerel basının da desteği ile çevre duyarlılığı ve çevre eğitimi geliştirilmelidir. Sağlıklı, kimlikli, dengeli ve estetik bir çevrede yaşama hakkına herkes sahip olup, bireyler, üzerlerine düşen görevi yerine getirmelidir.

KAYNAKLAR

- Altuner, A., 1992. Peyzaj Tasarımı Çalışmalarında Döşeme ve Malzeme Kombinasyonlarının Bilgisayar Yazılımlarından Yararlanarak Geliştirilmesi Üzerine Bir Araştırma. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış), 89, Ankara.
- Anonim, 2002. Türk Telekom 5. Bölge Müdürlüğü Ankesör İstatistik Bilgi Formu.
- Aykut, F., 1997. Dış Mekan Kentsel Donatı Elemanlarında Ahşap Malzeme Kullanımı: Bartın Belediye Parkı Örneği. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış), 117, Bartın.
- Barett, L., 2001. Getting Tough On Outdoor Advertising. Marketing Week, (23), 16-17, London.
- Başal, M., Memlük, Y., Yılmaz, O., 1993. Peyzaj Konstrüksiyonu. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, 170, Ankara.
- Bayrakçı, O., 1991. Kent Mobilyaları Tasarımında Kimlik Sorunu ve Kent Kimliği İçindeki Yeri. Kamu Mekanları Tasarımı ve Kent Mobilyaları Sempozyumu. Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, 75-77, İstanbul.
- Boz, B., Beyaztaş, F. Y., 2001. Vandalizm. Sürekli Tıp Eğitim Dergisi Sted, (3), 32-33.
- Cihangiroğlu, C., 1994. Çocuk Oyun Alanlarındaki Oyun Aletlerinde Uyulması Gereken Kriterler Üzerine Bir Araştırma. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış), 99, Ankara.
- Derici, A., 1992. Kentsel Peyzajda Görsel Kirlenmelere Neden Olan Uygulamaların İzmir Kenti Örneğinde İrdelenmesi. Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış), 60, İzmir.
- Develioğlu, S., 1991. Kayseri Tarihi Kent Dokusunda geleneksel Donatı Elemanlarının Saptanması Üzerine Bir Araştırma. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış), 185, Ankara.
- England, P., 1994. Reducing Visual Pollution. Communications Internal, (21), 30, London.
- Erdogan, Ü., 1996. Peyzaj Planlamada Yaya Bölgelerinde Kullanılan Döşeme Kaplamaları. Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış), 150, İstanbul.
- Eymirli, S., 1994. Erzurum Kenti Açık ve Yeşil Alanlarının Saptanması ve Kentiçi Açık- Yeşil Alan İlkeleri Yönünden Araştırılması. Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış), 103, Adana.
- Fedrizzi, L., Rodriguez, F. J., Rossi, S., Deflorian, F. D., 2002. Corosion study of Industrial Painting Cycles For Garden Furniture. Progress in Organic Coatings, (46), 62-73, USA.
- Fukahori, K., Kubota, Y., 2002. The Role of Design Elements On The Cost-Effectiveness of Streetscape Improvement. Landscape and Urban Planning, (63), 75-91, USA.
- Giles, F., 1988. Landscape Construction Procedures, Techniques and Design. University of Illinois, 167, Illinois.
- Güney, A., Ümit, E., Zafer, B., Hepcan, Ş., 1996. Peyzaj Konstrüksiyonu (Donatı Elemanları). Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, 149, İzmir.
- Isobe, S., Hamamura, S., 2000. Light Pollution and Its Energy Loss, Astrophysics and Space Science, 273 (1-4), 289-294.
- Landphair, H., C., Klatt, F., 1988. Landscape Architecture Construction. Department of Landscape Architecture Texas A&M University, 433, USA.
- Johns, P., 2002. Radar: Shelter. Architecture Australia, (91), 24, Australia.
- Kaya, A., 1993. Yenişehir 3 Nolu Gecekondu Önleme Bölgesi ve Toplu Konut Alanının Açık-Yeşil Alanlarının İrdelenmesi Üzerine Bir Araştırma. Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış), 105, Erzurum.
- Maddlock, G., 1999. The Great Sydney Street Furniture Tender. PM. Public Management, (1), 18-20, Washington.
- Matlack, C., Prasso, S., 2002. French Furniture For U.S. Sidewalks. Business Week, 14, United States.
- Nadel, B. A., 1997. Are Meler, Vinoly and Other Stars Competing To Design Street Furniture. Architectural Record, (185), 34, USA.
- Nelischer, M., 1988. Handbook of Landscape Architectural Construction Volume 2, Department of Landscape Architecture University of Guelph, 239, Washington.
- Öztan, Y., 2000. Türk Bahçesi Üzerinde Çalışmalar. 2000'li Yıllarda Yaşadığımız Çevre ve Peyzaj Mimarlığı Sempozyumu Bildiriler Kitabı. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, 151-159, Ankara.
- Öztan, Y., Çalık, E., 2000. Ülkemizde Kentsel Yerleşme Alanlarında Çevre Olgusu Bağlamında Akarsu Kaynakları ve Değerlendirme Olanakları: Ankara Kenti Örneği. 2000'li Yıllarda Yaşadığımız Çevre ve Peyzaj Mimarlığı Sempozyumu Bildiriler Kitabı. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, 277, Ankara.
- Pamay, B. 1971. Park-Bahçe ve Peyzaj Mimarisi. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi, 256, İstanbul.
- Paterson, A., 1984. The Hamlyn Book of Garden Ideas. Van Nostrand Reinhold, 153, New York.
- Ramirez, A., 1997. Newsstands Go Downhill, For Now. New York Times, (146), 6, New York.
- Seçkin, Ö.B., 1997. Peyzaj Yapıları 2. İstanbul Üniversitesi Basımevi ve Film Merkezi, 235, İstanbul.
- Uluer, Z., 1997. Peyzaj Uygulamalarında Sınırlayıcı Elemanların Kullanımı ve İstanbul Çevre Düzenlemelerindeki Sınırlayıcı Elemanların Araştırılması. Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış), 235, İstanbul.
- Uzun, G., 1990. Peyzaj Konstrüksiyonunda Yapı Materyalleri. Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi, 47, Adana.
- Uzun, G. 1997. Peyzaj Konstrüksiyonu 2. Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, 296, Adana.
- Walker, T., D., 1990. Residential Landscaping 1. Van Nostrand Reinhold, 209, New York.
- Woland, J., Winterbottom, D., 2000. City Lights. Landscape Architecture. 90 (5), 82-86.
- Yıldız, N., Bircan, H., 1994. Araştırma ve Deneme Metodları. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, 266, Erzurum.
- Yılmaz, H., 1994. Kentsel Peyzaj Planlaması Yönünden Salihli Kentinin Yapısal Analizi. Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi (Yayınlanmamış), 177, İzmir.
- Yılmaz, H., Yılmaz, S., 1997. Kimlikli Kentleşmede Peyzaj Planlaması. Ankara Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 347, Ankara.
- Zülfikar, C., 1998. Kent Mobilyalarının Kullanım İlişkileri. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış), 246, İstanbul.